

Вадим В. Манюк, Вололодимир В. Манюк

Кам'яні Могили

«КАМ'ЯНІ МОГИЛИ» – відділення *Українського степового природного заповідника НАНУ*. Знаходиться у Володар. р-ні Донец. та Куйбишев. р-ні Запоріз. обл., на правому березі р. [Каратиш](#). Пл. 389,2 га. Від 1927 – заповідник місц. значення. Від 1961 – сучас. статус. Першими дослідниками давнього урочища Беш-Таш (у перекл. з тюрк. означає «5 каменів») у 18 ст. були Й.-А. Гюльденштедт, П. Паллас, у 19 ст. – М. Клемм, О. Гуров та ін. 1924 цю тер. вивчала комісія на чолі із зоологом Б. Вальхом та ботаніком [М. Клоковим](#).

Унікал. геол. будова і рельєф зумовлюють неповторні риси ландшафту. На одноманіт. тлі степ. рівнини, зайнятої полями й лісосмугами, здіймається скелястий масив (вис. найвищих пагорбів над річкою понад 50 м, абсолютні вис. 123–190 м над р. м.). У геотектон. відношенні – інтрузив. масив гранітоїдів кам'яномогил. комплексу УЩ (палеопротерозой).

Геоморфологічно розташ. у пд.-сх. частині Приазов. височини. Масив складений переважно рожевими середньо- і великозернистими порфіроподіб. біотитовими гранітами, серед яких є багато жил та лінз пегматиту, де в невеликих порожнинах трапляються кристали димчастого кварцу, гір. кристалю і моріону. 2 скелястих пасма увінчуються 5-ма найбільшими вершинами, між якими розташ. улоговина, по якій проходить русло р. [Каратюк](#).

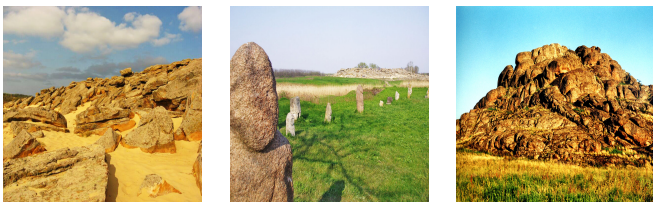
У рослин. покриві домінують степ. (різнотравно-типчакowo-ковилові) та петрофільні (гранітофільні) угруповання, у міжпасмових улоговинах представлені також лучно-степ., лучні і лучно-болотяні фітоценози. У пд. та сх. частинах на незначній площі представлена деревно-чагарник. рослинність (терен степовий, глід, в'яз Висоцького, жостір проносний, види шипшини та ін.). Складний розчленов. рельєф і значне різноманіття екоотопів зумовлюють високе біол. різноманіття і наявність у біоті вузьколокал. ендеміч. видів рослин, природні ареали яких не виходять за межі «К. м.» – тюльпана бештаського, волошки несправжньооблідолускової та деревію голого. Велику наукову цінність мають також релікт. популяції пн. лучних, пд.-європ. субсередземномор. та релікт. гір. видів, які мають виразно диз'юнктив. характер (косарики тонкі, зозулинець запашний, вудсія альпійська). Загалом флора вищих судин. рослин складається з бл. 500 видів, з яких 18 занес. до Червоної книги України. Крім того, особливу цінність мають понад 50 видів

лишайників, які вкривають і степ. ділянки з ґрунтом, але найбільшого різноманіття досягають на оголених брилах та скелях, де утворюють специф. ліхеноценози. Деякі з лишайників – дуже рідкісні види, занес. до Червоної книги України (цетрарія степова, умбілікарія багатолістоподібна, ласалія пухирчаста та ін.). Надзвичайно різноманітний тварин. світ, у якому переважають степ. та петрофільні види. За кількістю видів і чисельністю домінують безхребетні, перш за все комахи, багатоніжки, павукоподібні, черви та ін. З плазунів поширені ящірка прудка, вуж звичайний, гадюка степова. Також охороняються гніздові птахи, зокрема сіра куріпка, перепілка, кам'янка звичайна, чайка, види жайворонків, степовий лунь. Ссавці представлені переважно видами гризунів (сліпець, дрібні мишоподібні, з рідкісних – строкатка степова, хом'ячок сірий, мишівка степова). Із хижих звірів трапляються ласка, лисиця звичайна та єнотоподібний собака.

З околиць кам'янистого масиву Беш-Таш відомі численні археол. знахідки різних епох (ямної, катакомбної, зрубної культур). З ін. боку, характер. рисою урочища є відсутність знахідок будь-яких поховань і культур. шарів у скельному масиві. Деякі науковці вважають, що у цій місцевості 1123 відбулася літописна битва на Калці між об'єднаним русько-половец. військом та монголо-татарами.

«К. м.» – унікал. природ. комплекс, який має надзвичайно важливе геол., мінерал., геоморфол., біогеогр., геоботан., созологічне, ландшафтне, істор.-археол. та естет. значення. (Див. іл. на с. 187).

Фотоілюстрації

Рекомендована література

1. Борейко В. Е. История заповедного дела в Украине. 2-е изд. К., 2002;
2. Манюк В. В. Гранітний масив «Кам'яні Могили» // Геол. пам'ятки України. Т. 2. К., 2007;
3. Кам'яні Могили // Донбас заповідний: Наук.-інформ. довід.-атлас. Д., 2008.

Бібліографічний опис:

Кам'яні Могили / Вадим В. Манюк, Вололодимир В. Манюк // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.]; НАН України, НТШ. – К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2012. – Режим доступу: <https://esu.com.ua/article-10967>

2001-2024 © Ця енциклопедична стаття захищена авторським правом згідно з чинним законодавством України ([докладніше](#)).